

Kde se tady vzaly rezistentní (interspecifické, PIWI) odrůdy?

Rezistentní (čili odolné) odrůdy v podstatě neexistují, tak jako téměř nic není na 100 % dokonalé. **Německá zkratka PIWI (pilzwiederständig) znamená rovněž „odolávající houbovým chorobám“.** Slovo interspecifické vystihuje jejich podstatu lépe, znamená, že jde o mezidruhové křížení. Pořád jde o jednu skupinu odrůd, těch, které právě klasickým křížením získaly zvýšenou odolnost vůči některým chorobám. Byly šlechtěny většinou s cílem možnosti pěstovat révu bez ochrany proti padlí révy (oidiu), plísní révy (peronospoře) a plísní šedé (botrytidě) a někdy i s cílem získání odolnosti proti zimnímu mrazu a révokazu.

Člověk dříve selektoval rostliny podle jejich odolnosti, aby přežily. Později se zaměřil na jejich výnos, velikost, chuť a barvu plodů, avšak většinou na úkor odolnosti. Pak si lidé začali uvědomovat, že zemědělství má velký vliv i na lidské zdraví, větší než lékařství. Lékaři většinou léčí až následky, zemědělci produkovanými potravinami mohou ovlivnit vznik lidských chorob a samozřejmě především spotřebitel jejich výběrem a konzumovaným množstvím.

Interspecifické odrůdy začaly vznikat na přelomu 18. a 19. století v USA a Kanadě s cílem zvýšení odolnosti révy vůči houbovým chorobám a révokazu. Bohužel tohoto cíle nebylo dosaženo, kvalita hroznů byla nízká. Hrozny měly většinou příchutí po jahodách a víno zapáchalo liščinou, donorem této chuti byla v křížení réva druhu *Vitis labrusca*. Vžilo se pro ně označení „americké přímoplodící hybridy“ (přímoplodící znamenalo bez roubování na podnož). A právě tito kříženci se dostali do Evropy,

kde se rychle šířili. Většinou šlo o přímé křížení druhu *Vitis vinifera* s některým z amerických druhů révy. Očekávala se jejich rezistence vůči padlí révy, které se zde začalo vyskytovat v polovině 19. století, později i k plísní révové, která do Evropy dorazila o 30 let později. Nakonec i bílá hniloba se k nám dostala z USA, ale největším neštěstím té doby byl révokaz. Celý kolotoč začal tak, že nejdříve bylo zavlečeno padlí révové, následně se začali dovážet kříženci révy odolní vůči padlí, ale s nimi

Laurot

Malverina

Cerason

Savilon

se dovezl i révokaz, takže se dovážely hybridy především odolné proti němu, zvětšil se dovoz a do Evropy se s nimi dostala i plíseň révová. Patří sem například odrůdy Othello (Canadian hybrid), Charvát (Noah, Noe), Isabella (Jahodový hrozen).

V druhé polovině 19. století nastala další etapa mezidruhového křížení révy, která již probíhala ve Francii. Z té doby existují francouzské přímoplodící hybridy, původně měly být odolné proti révokazu, mezi světovými válkami se požadovala už i rezistence vůči houbovým chorobám. Zpravidla se jednalo o vícenásobné křížení s vyšším podílem druhu *Vitis vinifera*. Rovněž se rychle šířily po Evropě a řada států proti nim později zavedla restrikce. Vyšší odolnost většinou vykazovaly, ale za cenu nižší kvality vína. Sem patří např. odrůda Baco č. 1 (Bago, Baco noir) a produkty šlechtitele Seibela a rodiny Seyve-Villard. Mimo „baga“ se u nás nerozšířily, protože v únoru 1949 byl vyhláškou ministerstva zemědělství vydán zákaz jejich pěstování. Ale v řadě států USA i ve většině švýcarských kantonů byly povoleny, a také v některých oblastech Francie.

Třetí etapa se v Evropě rozběhla po druhé světové válce. Jde už o mnohonásobné zpětné křížení, kde podíl „krve“ mimo evropskou révu tvoří jenom celé jednotky procent nebo jejich části. Tato „neevropská krev“ je ale stále donorem rezistence, přitom kvalita vína odpovídá starým evropským odrůdám. K lídrům

Nativa

patřil bývalý Sovětský svaz, Německo a Maďarsko. U nás bylo šlechtění tímto směrem považováno za neperspektivní. Ke změně došlo až koncem sedmdesátých let, kdy se profesor Kraus v Lednici začal znovu zabývat mezidruhovým křížením a později vznikl ve Velkých Bílovicích Společný podnik Resistant vedený docentem Michlovským. Vznikl tak výzkumný projekt v první fázi zaměřený na poznávání různých dovezených interspecifických odrůd, především z výše uvedených tří zemí. Následně byly jejich vlastnosti využívány v křížení. Výsledkem byla řada odrůd a kříženců dále později použitých ve šlechtění. Jejich autory jsou Lubomír Glos, prof. Vilém Kraus, Ing. František Mádl, doc. Miloš Michlovský a Vlastimil Peřina. Určitě je to ještě materiál, který se i nadále bude uplatňovat v křížení. Dnes je řada z nich zapsána ve Státní odrůdové knize a je z nich možné získávat jakékoliv víno, stejně jako z odrůd druhu *Vitis vinifera*. Česká republika se tak postupně dostala mezi přední producenty vlastních interspecifických odrůd. Patří sem dnes odrůdy Erilon, Malverina, Rinot, Savilon, Vesna, Cerason, Kofranka, Laurot, Nativa, polešovický Sevar, německé odrůdy Hibernál a Cabernet Cortis a ukrajinská stolní odrůda Arkadia.

Jednou stránkou věci bylo vyšlechtit nové odolnější odrůdy a druhou prosadit možnost získávat z nich vůbec nějaké víno. Od roku 1941 bylo zakázáno je u nás

Erilon

vůbec vysazovat. Byl to výsledek téměř celoevropského tažení proti hybridům, jak byla označována první a druhá generace. Ještě počátkem devadesátých let minulého století nebyla žádná interspecifická odrůda nikde ve světě povolena k získávání kvalitního vína, v některých zemích měla hanlivé označení „bastard“ či „hybrid“. U nás ještě v roce 1993 zakazovala norma ČSN 567741 uvádění vína z těchto odrůd do oběhu, a tak první naše biovína byla exportována do Anglie. To byl jeden z posledních takových zákazů v Evropě, PIWI odrůdy byly zahrnuty pod pojem „přímoplodné hybridy“; státní norma byla až v roce 1995 nahrazena vinařským zákonem.

Karel Votruba, tehdy ve funkci c. k. vinařského komisaře v Hodoníně, v roce 1912 napsal pro Vinařský obzor: „Pohroma, přivoděná zavlečením révokazu z Ameriky, přiměla přední odborné ústavy všech vinorodých zemí, aby pátraly po prostředku, kterým by se naprostému zániku vinařství zabránit dalo. Nejčelnější odborníci, a to v první řadě ve Francii, stanovili si mezi jiným úkol, vypěstovati hybridizací čili křížením, tj. umělým oplodňováním amerických a evropských rév mezi sebou, odrůdy nové a sice odrůdy takové, které by hlavně zhoubnému účinku révokazu nepodléhaly, které by však ani jinými důležitými chorobami révy, jako např. plísněmi (peronosporou a oidiem) netrpěly, které by nejevily zvláštních požadavků na

Kofranka

složení půdy, které by se tedy dařily např. i v půdách, obsahujících větší procento vápna, které by při těchto několika dobrých vlastnostech přinášely také pravidelně hojnou úrodu, která by zase i jazyky choulostivě jakostí svou uspokojovala.“

Na vinařském sjezdu v červnu 1929 v Bukurešti bylo usneseno, že noví hybridní kříženci budou v zemích s vysokým vzděláním a s jakostními víny zakázány. Například v roce 1932 vyšlo ve Vinařském obzoru: „Kdo vysadil hybridy na nejlepší pozemky je nyní zklamán a po deseti letech začíná místo nich znovu vysazovat štěpované vinice.“

Jak již bylo uvedeno, v roce 1941 vyšla protektorátní vyhláška, která zakázala pěstování přímoplodících hybridů révy vinné (jako Bago, Chorvát, ...). Výsadby musely být buď vykloučeny, nebo přeroubovány evropskou révou vinnou nejpozději do 31. prosince 1943. To se ale nepovedlo zajistit ani v Protektorátu; naopak v roce 1946 se ve Vinařském obzoru píše: „Americké plodné hybridy se za německé okupace rozšířily i na Slovákku.“

Vyhláška nejvyššího úřadu cenového o výkupních cenách hroznů ze sklizně 1942 je rovněž značně znevýhodňovala. Maximální ceny pro skupinu odrůd Ryzlink rýnský, Tramín červený, Burgundské bílé, Rulandské, Sylvánské zelené a Neuburské byly stanoveny na K 7,-/kg, pro ostatní bílé K 5,-/kg, pro odrůdy Burgundské modré, Frankovka a Svato-

Rinot

vavřínecké na K 6,80/kg, ostatní modré odrůdy K 4,80/kg a pro hybridní odrůdy na K 1,20/kg.

Tyto zákazy a diskriminace se původně týkaly hybridů z první a druhé etapy, většinou pěstovaných jako pravokoenné. Avšak vymýtít je, se v některých státech nepodařilo ani během celého uplynulého století. Například v Rumunsku v roce 2000 tvořily 50 % plochy vinic z 248 000 ha; v roce 2004 už ale Evropská komise uvádí v Rumunsku „jenom“ 30 000 ha hybridních odrůd a do roku 2015 mají být všechny vykloučeny. I v Maďarsku tvořily tyto odrůdy v roce 2004 ještě téměř 9 % plochy vinic, převážně Othello.

V nařízení Rady (ES) č. 1493/1999 již bylo zakázáno pěstování pouze 6 hybridních odrůd, z nichž byly v minulosti na našem území v omezeném rozsahu pěstovány pouze odrůdy Charvát, Othello a Isabella a podle nařízení č. 1623/2000 poskytovala Komise podpory na skladování stolního vína, pokud nepocházelo z hybridních odrůd, které se prokazovalo pomocí obsahu malvidoldiglukosidu.

Poválečné interspecifické odrůdy již byly kvalitou neodlišitelné od evropských odrůd, ale přesto se z nich nesmělo připravovat víno. Od šedesátých do devadesátých let minulého století byla publikována řada vědeckých prací, které dokazovaly rovnocennost těchto odrůd a jejich vín s kříženci v rámci druhu *Vitis vinifera*. Platily však v Evropě stále za podřadné, řada

Sevar

„odborníků“ ve vínech z těchto odrůd cítila „hybridní tóny“. V současnosti některé z těchto vín již zvítězily na mezinárodních soutěžích vín, kde porazily v soutěžích převažující evropské odrůdy.

Historický zlom nastal v Evropské unii registrací první interspecifické odrůdy v Německu v roce 1995, kterou se stal bílý Phoenix a o rok později modrý Regent. V roce 1999 následovaly další dvě odrůdy (Merzling a Johanniter). Původně byly určeny jen pro stolní vína, později bylo rozhodnuto, že z nich lze získávat i kvalitní vína. Tím byla proražena původní bariéra a další registrace interspecifických odrůd následovaly v Rakousku (2000) a u nás (2001). Prvními moštovými interspecifickými odrůdami u nás registrovanými jsou Malverina (2001), Laurot (2004) a německý Hibernál (2004). V současnosti se interspecifické odrůdy pěstují v ČR na 1,5 % plochy vinic.

Celá historie od amerických přímoplodících hybridů až po současné interspecifické odrůdy je příkladem toho, jak dobrá myšlenka a orientace, když se její produkty pustí do praxe nedokonalé a předčasně, může zablokovat zavedení lépe zpracovaných produktů, třeba i na několik století.

Současná generace interspecifických odrůd už je v celé Evropě považována za odrůdy evropské, bez vedlejších tónů ve víne s výhodou vyšší odolnosti vůči chorobám, což se oceňuje především v ekologickém vinohradnictví. ■